

ZIJN WE VERGETEN HOE WE ONZE DEMOCRATISCHE WAARDEN MOETEN VERDEDIGEN?

Nieuwjaarsessay 2018 – Peter Van Rompuy

INHOUDSTAFEL

Het verstoorde evenwicht tussen vrijheid en verantwoordelijkheid	2
Populisten springen in de gaten van ons sociaal weefsel	3
Zijn we vergeten hoe we onze democratische waarden moeten verdedigen?	3
Het jaar waarin de redelijkheid terugkeerde	4
De strijd is nog lang niet gestreden	5
De strijd tegen het populisme is niet enkel een politieke strijd	6
Het sociaal weefsel herstellen	7
Thuis in een open wereld	8
Een warme, welvarende en veilige thuis voor alle Vlamingen	9
De eerste stap richting heropstanding	9

‘Hier vaak ik’. Dat is het meest verkochte bordje in Vlaanderen. Op zich is daar niets bijzonders aan. Veel Vlamingen hebben een hond. Wat echter opvalt, is dat het bordje ook gekocht wordt door wie helemaal geen hond heeft. Zo’n plaatje dient dan louter als afschrikkingsmiddel. Het is een teken aan de wand van een afkalvend vertrouwen in de buitenwereld.

Exact een jaar geleden zei de Nederlandse schrijver en politicus Jan Terlouw in een interview: ‘Toen ik een kind was, hingen er overal touwtjes uit de brievenbussen. De kinderen van de burens konden zo de voordeur opentrekken en bij elkaar binnenlopen. Vandaag hangen er geen touwtjes meer uit de brievenbus. We vertrouwen elkaar niet meer.’ In Vlaanderen hingen er geen ‘touwtjes uit de brievenbus’. We lieten gewoon de achterdeur open, zodat de kinderen van de burens binnen konden komen spelen. Maar wie laat vandaag nog de achterdeur open staan?

Van waar komt dat groeiende wantrouwen in de samenleving? Hoe bouwen mensen vertrouwen op in elkaar? Daarover ontwikkelde de Britse psychiater John Bowlby zijn inmiddels beroemde ‘hechtingstheorie’. Hij stelde in zijn praktijk vast dat kinderen die in hun jeugd niet goed gehecht raken aan hun ouders en hun directe omgeving later vaak moeilijkheden kennen om evenwichtige sociale relaties op te bouwen. Bowlby maakt daarbij een onderscheid tussen hechtingen die we meekrijgen van anderen en hechtingen die we zelf kiezen. Enerzijds worden onze relaties bepaald door zaken die we vaak niet helemaal zelf kiezen zoals onze familie, de wijk waarin we opgroeien, de school waar we naartoe gaan, het land waartoe we behoren of onze etnische afkomst. Anderzijds zijn er heel wat

relaties die we wel zelf bewust kiezen zoals onze partner, onze job of onze hobbies. Die relaties bepalen het vertrouwen dat we hebben in de mede-mens. Ze bepalen ook onze eigenheid en identiteit.

HET VERSTOORDE EVENWICHT TUSSEN VRIJHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID

Wat geldt voor de mens als individu, geldt in grote mate ook voor de samenleving als geheel. Ook onze westerse samenleving is opgebouwd uit dezelfde combinatie van individuele vrijheden en collectieve gemeenschapszin. We bouwen onze samenleving van onderuit op door sterke sociale verbanden in het gezin, onder collega's op het werk, met vrienden op school of in de lokale vereniging. Zij vormen het fundament van onze samenleving. Daarop rusten dan de individuele vrijheden, die gewaarborgd worden door de democratie, de rechtsstaat, de welvaartsstaat en de vrije markt. Het ene kan niet zonder het andere. Meer nog, beide krachten versterken elkaar. Individuele rechten geven ons de vrijheid om sterke verbanden op te bouwen, denk maar aan de vrijheid van vereniging of de vrijheid van meningsuiting. Omgekeerd geven onze gemeenschapsvormen ons waarden mee zoals verantwoordelijkheidszin en solidariteit, waarmee we die vrijheden op een zinvolle wijze invullen voor iedereen.

Het is net dat delicate evenwicht tussen individuele vrijheden (gegarandeerd door democratische instellingen) en de collectieve verantwoordelijkheidszin (ontsproten uit het gemeenschapsleven) dat verstoord is geraakt. De laatste decennia waren immers in de eerste plaats gericht op het vergroten van de keuzevrijheid van het individu. Ter rechterzijde had men vooral oog voor het vergroten van de economische vrijheid, vaak ten koste van wie niet hoogopgeleid is. En ter linkerzijde had men vooral oog voor het toekennen van bijkomende rechten aan het individu ten aanzien van de overheid. Maar ook de plichten ten aanzien van anderen werden steeds meer uitbesteed aan de – intussen overbevraagde - overheid. De tragische vergissing van links is dat ze jarenlang alle mogelijke vormen van individualisme ('vrijheid-blijheid') heeft omarmd, om daarna verontwaardigd te zijn over het afkalven van de solidariteit in de samenleving ten aanzien van werklozen, zieken of vluchtelingen. Ze hebben zelf eerst promotie gevoerd voor 'ieder voor zich', ze moeten dan ook niet verwonderd reageren als 'eigen volk eerst' begint aan te slaan. De voorstanders zowel ter linker- als ter rechterzijde van het 'rechten, maar geen plichten' verhaal gingen er van uit dat vrije individuen als het ware vanzelf zouden uitgroeien tot burgers die zich engageren in het verenigingsleven en zich een goed geïnformeerde opinie vormen over het publieke debat. Ze gingen er van uit dat burgerschap als het ware in het individu ingebakken zit van bij de geboorte en slechts 'bevrijd' moet worden opdat het zou openbloeien. 'De takken van individuele vrijheden groeien vandaag in alle richtingen, maar de wortels van de collectieve verantwoordelijkheidszin worden niet meer gevoed', zo vatte de Amerikaanse columnist David Brooks het recent samen in The New York Times.

Burgerschap is evenwel de vrucht van een goede opvoeding in het gezin, een brede opleiding op school, de teamgeest in jeugdbewegingen en hard werk in het professionele leven. Als je in een samenleving de gemeenschap schraapt, waar moeten dan de waarden en verantwoordelijkheidszin vandaan komen die ons in staat stellen iets zinvol aan te vangen met de vrijheden die we genieten in de democratie waar we zo aan gehecht zijn?

Vrijheid zonder verbondenheid glijdt al te makkelijk af tot individualisme. Denk maar aan de hebzucht die aan de grondslag lag van de kredietcrisis, de sjoemelsoftware of de politieke schandalen. Maar ook elders zien we tekenen van de fragmentering van onze samenlevingsverbanden. Denk maar aan de vereenzaming onder ouderen. Of op familiaal vlak, waar kinderpsychiaters al langer een noodkreet slaken over de toeloop van kinderen die kampen met hechtingsstoornissen. Op economisch vlak

worden stabiele loopbanen ondermijnd door de pijlsnelle opmars van kortlopende- en zelfs dagcontracten. Op medisch vlak toonde een reportage recent nog de schrikbarende stijging van het cocaïnegebruik in Antwerpen. En in de digitale wereld is sociale media volgens een voormalige topman van Facebook gericht op 'dopamineshots in de hersenen, waardoor de omgang tussen mensen fundamenteel verandert en zo de samenhang in de maatschappij ondermijnt'.

Om de waarden die onze samenleving en democratie schragen te versterken, zal het dus niet volstaan om de waarden van de Verlichting nog eens netjes op te sommen in een nieuwe pre-ambule bij onze Grondwet. Het zal evenmin volstaan om aan elke nieuwkomer te vragen om een waardenverklaring te tekenen opdat iedereen zich als volwaardige burger zou gedragen. Het rechten-en-plichten verhaal gaat ieder van ons aan. Wie onze democratische waarden wil overeind houden moet dieper durven graven, veel dieper.

POPULISTEN SPRINGEN IN DE GATEN VAN ONS SOCIAAL WEEFSEL

Als mensen zonder hechte verbanden vallen, worden ze fragiel en zoeken ze desnoods hun toevlucht tot 'slechte' verbanden. Populisten springen in de gaten die in een verzwakte gemeenschap ontstaan. In de VS maakt Trump hiervan misbruik om de blanke Amerikaan op te zetten tegen latino's, Afro-Amerikanen en moslims. Trump wil het Amerikaans sociaal weefsel helemaal niet opnieuw aaneen vlechten, integendeel. Hij wil Amerika verdelen in twee kampen, om zijn eigen electoraat zo nauw mogelijk aan zich te binden. Ook hier in Europa propageren populistten een wereldbeeld dat bestaat uit een nooit aflatende strijd tegen 'luie werklozen' en 'barbaarse vreemden'. Als mensen onthecht raken van de rest van de samenleving worden ze vatbaar voor dit soort van politiek tribalisme. Zonder sociale cohesie riskeren we dat steeds meer burgers nog liever kiezen voor een autoritaire leider dan te leven in morele anarchie.

Autoritaire regimes zijn de laatste jaren zelfs terug aan een opmars bezig. Wereldwijd nam het aantal landen met een democratisch bestuur af. Maar erger nog is de vaststelling dat in landen waar de democratie formeel nog bestaat, de democratische waarden van binnenuit worden uitgehold. De vijanden van de democratie zijn de extremisten die waarden zoals de gelijkheid van man en vrouw niet willen respecteren of die de democratie zelf met terreur willen omver werpen. Maar de democratie wordt ook van binnenuit bedreigd door demagogen en populistten. Dan ontstaan 'onvrije democratiën'. Zo zag de EU zich voor het eerst verplicht om een sanctieprocedure op te starten tegen een lidstaat wegens een inbreuk op de rechtsstaat. Het Poolse parlement keurde een wet goed die de regering toelaat rechtstreeks tussen te komen in individuele rechtszaken! Nochtans beweren deze populistten dat ze daarmee net de democratie willen beschermen tegen bedreigingen van buitenaf, zoals Putin of IS. Maar ze deinzen er blijkbaar niet voor terug om het licht van diezelfde westerse rechtsstaat uit te draaien voor al wie hun politieke overtuiging niet deelt. Polen is jammer genoeg geen alleenstaand geval. Hongarije en Roemenië staan op het punt soortgelijke wetgeving in te voeren. En in Vlaanderen werden recent nog wetsvoorstellen ingediend om de vrije meningsuiting te beknotten of de noodtoestand in te voeren.

ZIJN WE VERGETEN HOE WE ONZE DEMOCRATISCHE WAARDEN MOETEN VERDEDIGEN?

We hebben de fundamenten van de Europese democratie en rechtsstaat al te lang als vanzelfsprekend beschouwd. Vandaag moeten we vaststellen dat ze dat niet meer voor iedereen zijn. We moeten opnieuw uitleggen waarom het in ons eigen belang is om ze niet op te geven. Want net dat zou de grootste toegeving zijn aan de extremisten die onze democratie willen omver werpen! Onze democratische waarden kunnen enkel overleven als we de moed opbrengen om ze te blijven verdedigen. Toen ik een jaar geleden geïnterviewd werd op Villa Politica naar aanleiding van de verkiezing van Trump, voorspelde ik dat hij als president niet zou kalmeren. Ik kreeg heel wat mails met de boodschap dat het ‘wel zou meevallen’, dat we hem ‘serieus moesten nemen, maar niet letterlijk’. Intussen weten we beter. Haast dagelijks treedt Trump de fundamenten van de democratie met voeten. Recent verdedigde hij in de staat Alabama nog een kandidaat die openlijk de zwarte slavenhandel goedpraatte. Toch zijn er ook in Vlaanderen nog partijen wiens debatfiches voorschrijven dat kritiek uiten op Trump taboe is!

Sommige politici beweren dat het populisme best bestreden wordt door hun taal over te nemen, om hen zo ‘het gras van voor de voeten te maaien’. De Nederlandse minister-president Mark Rutte sprak zelfs over het ‘verkeerd soort populisme’. Alsof er een goed soort populisme zou bestaan! Populisme bestrijd je niet met nog meer populisme. Vandaag haalt Rutte’s partij - de VVD – volgens de laatste peilingen nog slechts 17% (-5%). Alle andere partijen flirten zelfs met de 10% drempel. Het Nederlandse partijlandschap is compleet versplinterd. Als politieke leiders twifelen over hun democratische principes, dan moet men niet verbaasd opkijken wanneer ook de kiezer begint te twifelen.

We zijn onze democratische waarden zo vanzelfsprekend beginnen vinden, dat we vergeten zijn hoe we ze moeten verdedigen. Om het populisme een halt toe te roepen, moeten gematigde politici goed luisteren naar de problemen van de mensen, maar ook de moed tonen om oplossingen te verdedigen die de toets van de redelijkheid wél doorstaan. Gematigd zijn betekent niet berusten, maar wel constant in opstand komen tegen elke vorm van extremiteit. De redelijkheid zal pas terugkeren als alle democraten de moed vinden om onafgebroken strijd te voeren tegen de extremen.

HET JAAR WAARIN DE REDELIJKHEID TERUGKEERDE

2017 heeft aangetoond dat strijden tegen het populisme helemaal geen electorale zelfmoord hoeft te betekenen, wel tegendeel. Het zijn net zij die de moed hadden om geen duimbreed toe te geven aan het populisme die de grootste electorale zeges boekten! Amper een jaar geleden struikelden politici en opiniemakers nog over elkaar om als eerste te voorspellen dat na de brexit en Trump ook het Europese continent als een domino uiteen zou rafelen. Tegen de stroom in publiceerde ik begin 2017 een boek *Democratie zkt Vertrouwen* waarin ik stelde dat de ‘stille meerderheid’ nog steeds bestaat uit redelijke burgers. In de loop van het jaar bleek wel degelijk dat in Nederland, Frankrijk en Duitsland de populisten er niet in slaagden om aan de macht te komen. De Franse presidentsverkiezingen werden zelfs overtuigend gewonnen door Macron, die zich uitgesproken in het centrum positioneerde en dat met het meest pro-Europese programma van alle kandidaten!

Eenzelfde tegenbeweging kwam eerder al op gang in Zwitserland. In 2016 besloot een groepje jongeren niet langer lijdzaam te ondergaan hoe het ene populistische referendum na het andere hun toekomst dreigde te hypothekeren. Zij verenigden zich in Operatie Libero onder leiding van Flavia Kleiner. In twee maand tijd slaagden ze er in om een referendum over de *automatische* uitzetting van criminele illegalen te doen omslaan van 60% voor naar 60% tegen. Deze jongeren gingen loodrecht in tegen de leidende populistische partij en wisten de Zwitserse bevolking te overtuigen dat een uitlevering enkel beslist kan worden door een rechter, zoals het in een rechtsstaat hoort. Het verdedigen van dit principe uit de

Zwitserse grondwet maakte volgens hen integraal deel uit van de 'Zwitserse identiteit'. Vorige week werd Flavia Kleiner door *Politico Europe* aangeduid als één van de 28 meest beloftevolle persoonlijkheden voor 2018. Daarin geeft ze vijf tips voor wie ten strijde trekt tegen het populisme. 1. Wees overtuigd, als redelijke stem kan je het publieke debat wel degelijk winnen. 2. Draai de rollen om, daag populisten uit om hun stelling hard te maken. 3. Factcheck elk van hun uitspraken, populisten haten feiten. 4. Communiceer in een begrijpbare taal, sociale media is hierbij een kans en geen bedreiging. 5. Wees strijdbaar, durf de confrontatie aangaan met de roepers. Vorig jaar nodigde ik Kleiner uit in het Vlaams parlement naar aanleiding van de voorstelling van mijn boek om uit te leggen hoe we ook hier de strijd tegen het populisme best aanbinden.

Intussen hebben de populisten de wind niet langer overal in de zeilen. In Europa wist geen enkele populistische partij de meerderheid van de kiezers voor zich te winnen. En de steun voor de EU is terug aan een duidelijke opmars bezig, in die mate zelfs dat populisten als Marine Le Pen en Beppe Grillo recent een U-bocht maakten door hun plannen voor een Frexit of een Italië-exit op te bergen. De Europese burger wil immers zijn spaargeld waar hij zo hard voor gewerkt heeft niet omgezet zien van harde euro's in Franse franken of Italiaanse lires, waarvan niemand de waarde kent! Er valt veel kritiek te geven op de EU zoals ze vandaag functioneert, maar het is voor de Europeanen ook duidelijk geworden dat er slechts één Europa zeker slechter is dan de EU die ze vandaag kennen en dat is een Europa zonder de EU.

DE STRIJD IS NOG LANG NIET GESTREDEN

De recente verkiezingen in Duitsland en Oostenrijk maakten evenwel duidelijk dat de strijd tegen het populisme nog lang niet gestreden is. Ze is nog maar net begonnen! Met het AfD (12%) zetelt er voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog opnieuw een extreemrechtse partij in het Duitse parlement. In Oostenrijk werden de verkiezingen weliswaar gewonnen door de centrumkandidaat Sebastian Kurz, maar die schuwde tijdens de campagne de populistische uitspraken niet. Toch behaalde de extreemrechtse FPÖ er maar liefst 25% van de stemmen. Hun toetreding tot de regering lokte deze keer amper verontwaardiging uit in de rest van Europa, in tegenstelling tot tien jaar geleden met Jörg Haider. Toch blijft dit een zorgwekkende evolutie. Een populistisch discours dient immers vaak om macht te verwerven met het oog op andere achterliggende politieke doeleinden die minder uitgesproken worden, maar daarom niet minder problematisch zijn. Zo deelde de FPÖ tijdens de campagne kaartjes uit waarin Italiaans Tirol bij Oostenrijk werd ingekleurd. Nochtans is het respect voor de staatsgrenzen één van de fundamenteën van de na-oorlogse vrede in Europa! En enkele weken geleden weigerde de hele FPÖ-fractie nog te applaudisseren bij een toespraak ter nagedachtenis van de horror van de Kristallnacht ... Maar ook dichter bij huis toonde Jan Tollenare recent geen enkele gêne toen hij op de VRT Joden vergeleek met 'parasieten'. Zou hij dat enkele jaren geleden ook gedurfd hebben, of hebben eerdere populistische uitspraken over moslims ook de drempel voor het antisemitisme verlaagd?

Democratie gaat in essentie over het respecteren van de waardigheid van elke burger. Het is meer dan een formele procedure waarbij om de vijf jaar een meerderheid in het parlement wordt gekozen. In een volwaardige democratie heeft de meerderheid immers niet het recht om de minderheid onder de voet te lopen. Democratie gaat ook over respect voor het streven van elke mens naar waarheid, vrijheid, welstand en gerechtigheid. Die democratische waarden moeten we ten allen prijze blijven verdedigen in de politieke arena. Daarbij tellen woorden soms evenveel als daden. Met uithalen die inspelen op het 'buikgevoel' van de mensen kan men een samenleving daadwerkelijk uiteen rijten.

Tegenover rechten staan in een democratie ook plichten. Ieder van ons draagt een deel van de morele verantwoordelijkheid om dat streven naar waarheid en vrijheid ook effectief waar te maken. Het gaat over journalisten, wetenschappers en ervaringsdeskundigen die in het publieke debat het onderscheid maken tussen waarheid en leugen. Over politie-agenten en militairen op straat die tot het uiterste gaan om burgers die de wet respecteren te beschermen tegen zij die enkel rel willen schoppen of die onze wetten omver willen werpen met terreur. Het gaat ook over al die leerkrachten die het beste trachten te halen uit elk kind. Over ondernemers die risico durven nemen om welvaart te creëren, zonder dewelke onze sociale zekerheid niet zou kunnen bestaan. De democratie gaat over ieder van ons die zijn verantwoordelijkheid opneemt voor de groep. Democratie is ook een *way of life*! De democratie gaat over meer dan het afdwingen van de waarden die in de Grondwet staan. De democratie verdedigen doe je ook door het beste in elke mens naar boven te halen, en niet de angst te voeden die ook in elke mens schuilt.

DE STRIJD TEGEN HET POPULISME IS NIET ENKEL EEN POLITIEKE STRIJD

Een van de grote paradoxen van dit moment is dat het politieke discours bol staat van de negativiteit terwijl in de feiten er opnieuw heel wat vooruitgang valt te bespeuren. In de *bubble* van de Wetstraat heerst volledige verzuring terwijl daarbuiten gesproken wordt over volledige tewerkstelling! De Europese economie trekt terug aan, zelfs forser dan in de VS en in het VK. Vlaamse werkgevers boden in vijftien jaar tijd niet zo veel nieuwe vacatures aan als vandaag. Maar ook de criminaliteitscijfers dalen al enkele jaren op rij, zowel in Brussel, België als in heel wat andere Europese landen. Zelfs het dreigingniveau wordt binnenkort mogelijk verlaagd van 3 naar 2. Toch zagen we dat in landen waar het ook goed gaat zoals Nederland, Oostenrijk en Hongarije dat populistische partijen er nog steeds op heel wat steun kunnen rekenen.

Het populisme vindt zijn wortels immers ook buiten klassieke politieke problemen zoals werkgelegenheid of veiligheid. Socialisten menen nochtans dat ze het populisme kunnen tegenhouden door alle heil te verwachten van de overheid. Omgekeerd denken liberalen dan weer dat het populisme gestopt kan worden door diezelfde overheid 'uit te hongeren'. Beiden staren zich evenwel blind op de materiële kant en gaan volledig voorbij aan de immateriële uitdagingen. We moeten de gapende leegte op maatschappelijk vlak terug invullen. *La démocratie mourra si elle n'a plus d'âme.*

Als we onze vrijheden als burgers willen redden van het populisme, dan moeten we beginnen met terug een hechtere samenleving te bouwen. We moeten de menselijke en maatschappelijke verbanden die onze samenleving bijeen houden versterken. Het zijn net die sterke verbanden tussen mensen waar onze democratie op rust, maar die door de politiek alleen niet geheeld kunnen worden. Het politieke strijdtoneel is vandaag niet louter politiek van aard. De politieke strijd gaat niet enkel wie de beste bestuurder is. Sommige politieke problemen gaan aan de politiek vooraf. Zolang politici dat niet willen inzien, zullen ze de strijd tegen het populisme nooit winnen. Populisten voeren niet louter een politieke strijd, maar ook een 'culturele oorlog'. De Amerikaanse *Tea Party* is hiervan de exponent. Het is een maatschappelijke beweging, maar met politieke doeleinden. Ze wil de Amerikanen doen geloven dat kiezen voor hun populistische kandidaten een antwoord kan bieden op de maatschappelijke vervreemding. Ze trachten het gebrek aan menselijke warmte op te vullen door *negatieve* gevoelens op te wekken zoals woede of haat. Het kan hen daarbij niet schelen of ze de feiten juist hebben, als hun politieke mythe maar aanslaat.

HET SOCIAAL WEEFSEL HERSTELLEN

Om ons sociaal weefsel te herstellen, hoeven we het individu niet op te geven ten voordele van de gemeenschap. We moeten terug ten volle beseffen dat we als mens pas echt vrij zijn als we er in slagen onze *banden* met andere mensen te versterken en te vermenigvuldigen. Die verbanden mogen niet louter utilitair van aard zijn, maar moeten gebaseerd zijn op gedeelde waarden. Het zijn net die gedeelde waarden die het fundament vormen van onze identiteit, en niet een of ander hoofddoeken- of boerkini-verbod. We moeten terug meer tijd investeren in de plaatsen waar we die gedeelde waarden daadwerkelijk vorm geven.

Vooreerst moeten we het *gezin* terug versterken, ongeacht de gezinsvorm. Ouders die meer tijd maken voor hun (stief)kinderen door de iPhone uit te schakelen en gezellig samen te eten aan de keukentafel. Door voor het slapengaan een verhaal voor te lezen. Door op zondag samen buiten een wandeling te maken. Het zijn stuk voor stuk kleine veranderingen die voor iedereen haalbaar zijn en die toch een groot verschil kunnen maken. Het zijn *positieve* gevoelens, die het leven wel meer zin geven.

Ten tweede moeten we *werk* herwaarderen. In deze tijden van digitalisering en robotisering wordt soms de indruk gewekt dat ook het creëren van welvaart in de toekomst ‘geautomatiseerd’ zal worden. Dat de focus niet langer hoeft te liggen op werken voor een job, maar enkel nog op de verdeling van de winsten en extra vrije tijd. Dat is een illusie. We kunnen onze welvaart enkel veilig stellen voor de toekomst als we de competitiviteit van onze bedrijven verder herstellen, en ze kunnen rekenen op voldoende gedreven en goed opgeleide werkrachten. De automatisering zal zonder enige twijfel heel wat jobs doen verdwijnen. Maar er zijn ook heel wat sectoren waar er handen te kort zullen zijn, denk maar aan verplegers voor ouderen of dakwerkers om zonnepanelen te plaatsen. Ook daarom verdraagt het energiepact geen verder uitstel. Het is onvoorstelbaar dat zo’n belangrijk thema (het gaat ook over ons overleven) zonder verpinken wordt uitgesteld tot na de volgende verkiezingen over anderhalf jaar! Om jobs in nieuwe industriële sectoren zoals de hernieuwbare energie in te vullen, moet Vlaanderen ook veel meer investeren in herscholing dan het nu doet. Om van de industriële transitie een succes te maken, moeten politici leiderschap tonen en mogen ze niet meegaan met gemakkelijksoplossingen zoals bijvoorbeeld het basisinkomen. Niet alleen is het basisinkomen onbetaalbaar, daarenboven gaat het volledig voorbij aan de waarden die we meekrijgen op de werkvloer. Het besef dat iets enkel opgebouwd kan worden door er voor te werken. Het besef ook dat pas als we onze eigen verantwoordelijkheid opnemen, we ook kunnen rekenen op de solidariteit van anderen. Mensen die een leven lang hard gewerkt hebben en aan het einde van hun loopbaan de pech hebben alsnog ontslagen te worden, mogen we niet in de steek laten door hun pensioenrechten te beknotten! De zekerheid over een menswaardig pensioen maakt integraal deel uit van het herstel van het vertrouwen in de toekomst. Ook daar liggen mensen van wakker, en niet enkel van de thema’s die populisten bespelen. De Britse eerste minister May verloor de verkiezingen niet enkel omwille van de Brexit, maar ook omwille van haar voorstel tot het invoeren van de zogenaamde *dementia tax*, een belasting op het verblijf in een rustoord!

Mensen zijn ook erg begaan met de school waar hun kinderen naartoe gaan. De *school* is niet toevallig een derde plek waar we waarden delen. Onderwijs is meer dan een loopplank naar de arbeidsmarkt. Onderwijs gaat over kennis doorgeven, maar ook over de waarheid leren onderscheiden van *fake news*. Het is niet omdat de wereld rondom ons ‘smart’ wordt, dat we ook vanzelf slimmer worden! Het is de gedrevenheid van onze leerkrachten die de kwaliteit van ons onderwijs bepaalt, ook in concentratiescholen. En op school spreken we overal Nederlands. Want het Nederlands is niet alleen

een ticket tot de jobmarkt, maar ook tot hechte vriendschappen of het vlot aanknopen van contacten met andere ouders aan de schoolpoort.

Ten vierde mag ook het debat over het *lokale bestuur* niet herleid worden tot efficiëntiewinsten. De eigen gemeente is ook de plek waar mensen elkaar nog bij de voornaam kennen. Het is geen toeval dat wie met de auto terugkeert van vakantie pas zegt dat hij terug 'thuis' is op het moment dat hij het bordje van de eigen gemeente passeert. Mensen hebben niet enkel nood aan huisje, tuintje, boompje. Maar ook aan een thuis, een gezellige buurt en een hechte vriendengroep. Er is niemand die vraagt om opnieuw de achterdeur open te laten om de kinderen van de burens binnen te laten of om touwtjes uit de brievenbus te hangen. Maar kom uit uw zetel. Zeg 'hallo' op straat. Nodig de burens uit voor een drink. Want wie zijn burens kent, voelt zich dadelijk ook al wat veiliger in zijn straat. Wie kan terugvallen op een thuis, kijkt met meer vertrouwen naar de buitenwereld. Die voelt niet de nood om een bordje aan de voordeur te hangen 'Hier waak ik'.

THUIS IN EEN OPEN WERELD

Wie beschikt over een thuis, treedt met zelf-vertrouwen de wereld tegemoet. Wie niet beschikt over een veilige uitvalsbasis, kijkt met vrees naar de buitenwereld. De open, geglobaliseerde wereld waarin we leven, heeft wel degelijk nieuwe onzekerheden met zich meegebracht. Europa werd de voorbije jaren geconfronteerd met een multicrisis, zoals de kredietcrisis, de eurocrisis, de migratiecrisis en terroristische aanslagen. De Duitse filosoof Sloterdijk formuleerde de politieke uitdaging als volgt: 'Hoe komt in onze grenzeloze wereld geborgenheid tot stand?' De Europese Unie moet de Europeanen meer bescherming bieden tegen de excessen van de globalisering door de strijd op te voeren tegen sociale dumping, fiscale paradijzen droog te leggen, informatie over terroristen uit te wisselen en de buitengrenzen te controleren tegen *illegale* immigratie. Stap voor stap moet de Europese Unie de Europeanen opnieuw overtuigen dat het een deel vormt van de oplossing, en niet een deel van het probleem. Rome ging ook niet ten onder door een inval van de 'barbaren'. Rome ging ten onder door de interne verdeeldheid over waar het Romeinse Rijk voor hoort te staan. Europa zal dan ook blijven bestaan zolang de Europeanen zelf blijven geloven in haar meerwaarde.

We mogen in de EU daarom niet in dezelfde val trappen als de VS met Trump door te kiezen voor economisch protectionisme en politiek isolationisme. De pijlers van vrede en stabiliteit in Europa werden tweehonderd jaar geleden al kernachtig opgesomd door de filosoof Immanuel Kant, met name democratie, vrijhandel en internationale instellingen. Om de mensen beter te beschermen tegen de excessen van de globalisering hebben we dus nood aan meer Europa, en niet minder! Enkel de EU is groot genoeg om de wet te dicteren aan multinationals zoals Apple en Google of aan dictators zoals Putin of Erdogan. Staten of regio's die onder druk van exit-isme of separatisme terugplooiën op zichzelf verwerven daardoor niet meer maar net minder controle over hun eigen toekomst. Na de onafhankelijkheidsverklaring verhuisden meer dan 3.000 Catalaanse bedrijven hun hoofdzetel naar elders in Spanje om verzekerd te blijven van de toegang tot de Europese markt. Sinds de recente verkiezingen gaan in de provincies Barcelona en Tarragona - waar een meerderheid tégen de onafhankelijkheid stemde – zelfs stemmen op om zich op hun beurt af te scheuren van Catalonië om in de EU te kunnen blijven. Het is alsof Vlaanderen zich eenzijdig zou afscheuren, maar dat Antwerpen deel van België zou blijven omdat de haven en de bedrijven errond hun toegang tot de Europese markt niet willen verliezen!

EEN WARME, WELVARENDE EN VEILIGE THUIS VOOR ALLE VLAMINGEN

Van de psychiater Bowlby komt ook de beroemde zin: 'We zijn het gelukkigst wanneer ons leven is opgebouwd uit een serie van excursies, maar steeds vertrekkende vanuit een veilige basis die ons verschaft wordt door de mensen waaraan we gehecht zijn.' De onzekerheid over de globalisering vindt haar oorsprong niet enkel in de nieuwe uitdagingen die een open wereld met zich meebrengen op economisch en cultureel vlak. De angst voor de buitenwereld vindt haar wortels ook in de verzwakking van de eigen samenleving.

Het herstel van de sociale cohesie in onze samenleving vraagt veel tijd en energie, maar er is geen reden tot defaitisme. Ook al heeft niet iedereen het geluk om op te groeien in een hecht gezin, onderwijs te krijgen van inspirerende leerkrachten en een job te doen die echt voldoening biedt. Toch is voor de meesten een combinatie van enkele van deze wel een haalbare kaart. Een warme, veilige en welvarende thuis voor *alle* Vlamingen, is een opdracht waar elke politicus aan zou moeten werken.

Nochtans willen sommigen ons doen geloven dat mensen vandaag *enkel* nog gedreven zouden worden door wantrouwen in elkaar of angst voor de buitenwereld. Dat klopt niet! Mensen zijn wel meer dan ooit op zoek naar andere mensen - en leiders - die ze nog kunnen vertrouwen. En vertrouwen groeit daar waar we dezelfde waarden delen. Die waarden zijn geen abstracte begrippen, maar kunnen ook een heel tastbare vorm krijgen. Een goede school voor de kinderen, een wijk waar burens elkaar helpen, hard werken voor een job, zorgen voor de ouderen, ... maar ook respect hebben voor elkaar, de waarheid spreken en je fatsoenlijk gedragen. Dat zijn waarden die we allen als kind kregen ingelepeld, ongeacht onze afkomst of herkomst. Iedereen die zijn best doet thuis en op het werk, moet vooruit raken in het leven. Ook dat behoort tot onze westerse waarden, ook dat versterkt onze sociale cohesie! Deze waarden vormen het echte 'bindmiddel' van onze samenleving. Dat zijn waarden die we moeten blijven verdedigen tegen hen in die ze met voeten treden, of het nu populistische of extremistische zijn. De democratische waarden verdedigen is dus ruimer dan de noodzaak om de illegale immigratie onder controle te brengen. Dat laatste moet vast en zeker gebeuren, maar er is meer nodig. De democratische waarden verdedigen gaat ook en vooral over het engagement van elke burger om iets terug te geven aan de samenleving, om een constructieve bijdrage te leveren aan het geheel. Want zonder engagement komt niets tot stand. En zonder instellingen, blijft niets duren.

DE EERSTE STAP RICHTING HEROPSTANDING

De geschiedenis staat bol van de keerpunten waarop mensen er in slagen om een nieuw verhaal van verbondenheid te schrijven. Begin vorige eeuw zagen we het ontstaan van de scouts, van vrijwilligers bij de brandweer en de civiele bescherming, ... Na de Tweede Wereldoorlog bouwden we de sociale zekerheid en de gezondheidszorg op. En de Europese Unie werd opgericht met als eerste taak het onder gezamenlijke controle brengen van de productie van kolen en staal, de grondstoffen voor de fabricage van wapens. We mogen ons gelukkig prijzen dat we vandaag nog in de EU leven, want het is nog steeds een eiland van vrede en stabiliteit temidden van een wereld die op drift lijkt geslagen.

De laatste decennia zagen we evenwel slechts weinig nieuwe grote civiele bewegingen en internationale instellingen ontstaan. Toch zien we opnieuw de eerste tekenen van een kentering. De Europese gedachte won het voorbije jaar terug aan populariteit, in alle lidstaten. En de Europese leiders maken zich dit jaar op om een volgende stap voorwaarts te zetten op het pad van de Europese integratie. Een van de bestsellers van 2017 was trouwens het boek *Vooruitgang* van de Zweed Johan Norberg waarin hij de immense stappen vooruit schetst die we als mensheid de laatste jaren hebben

gezet. Zo zullen liefdadigheidsinitiatieven zoals de *Gates Foundation* samen met *Rotary* er dit jaar in slagen om de ziekte polio - die tot voor kort nog miljoenen doden per jaar maakte - compleet uit te roeien. Maar ook organisaties zoals *Kom op tegen Kanker* boeken succes in de strijd tegen kanker. En de *Warmste Week* vestigde dit jaar opnieuw een inzamelrecord. Ook op lokaal vlak is de tegenbeweging voelbaar. Jeugdbewegingen kunnen de instroom aan nieuwe inschrijvingen nog amper volgen! De eerste stap richting de heropstanding is het besef dat de we problemen bij de wortel moeten durven aanpakken. 2018 moet het jaar worden waarin we de democratische waarden in Europa terug nieuw leven inblazen, van onderuit!

1 januari 2018

PETER VAN ROMPUY

Vlaams volksvertegenwoordiger

Auteur van [Democratie zkt Vertrouwen](#) (Lannoo)